

Keywords: Analytical philosophy of religion, religious language, philosophical theism, deductivism, inductivism, postdeductivism, existence of God, R. Swinburne, reformed epistemology, philosophical theology.

УДК 1(091)(447)

Співак В. В.,

кандидат філософських наук,
докторант Національної музичної
академії України імені П. І. Чайковського
(Київ, Україна), E-mail: vova3006@ukr.net

БЛАГОСЛОВЕННЕ ЖИТТЯ ЯК СКЛАДОВА ЩАСТЯ В ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МИСЛИТЕЛІВ ЕПОХИ БАРОКО

Анотація. Стаття присвячена дослідженню уявлень про благословенне життя як складову уявлень про щастя в українській духовній культурі епохи бароко. Проаналізовано тлумачення уявлень про щасливе земне життя християнина в спадщині Антонія Радивиловського в порівнянні зі спадщиною Інокентія Гізеля та Іоанікія Галятовського. Робиться висновок про наявність у вітчизняній філософській культурі впливу античних та ренесансних уявлень про щасливе життя. Ознаками земного щастя християнина визнаються: володіння земними благами, матеріальними статками, соціальним успіхом, сімейним благополуччям, довголіттям, які супроводжуються моральним благочестям суб'єкта.

Ключові слова: історія філософії, українська філософія, бароко, проповідь, щастя

Проблема розуміння щастя в українській духовній культурі епохи бароко належить до малодосліджених, однак доволі перспективних з огляду на можливість її подальшого історико-філософського аналізу. Дане твердження обумовлене тим, що концепт щасливого життя належить до кола основних у творчості українських церковних мислителів XVII ст.

Дана проблема неодноразово привертала увагу дослідників. Так, фундаментальними дослідженнями з історії щастя є праці В. Татаркевича [12], Дерріна Макмехона [14] та С. Воркачова [1]. Однак, вони, не дають нам уявлень про розуміння щастя в українській духовній традиції епохи бароко. Морально-етичні поглядів українських барокових мислителів досліджувались в працях Л. Довгої [5], С. Йосипенко [6], М. Корзо [7] та Н. Яковенко [13]. Проте, проблема щастя цими авторами спеціально не досліджувалась й зачіпається лише побіжно, при висвітленні інших питань.

Дослідження даної проблеми ускладнене поліморфічністю розуміння щастя церковними інтелектуалами. Щасливе життя в їхній творчості мало ряд різнопланових складових: небесне блаженство, благословенне християнське життя, світський успіх, радість, задоволення, фортуна тощо. При дослідженні проблеми щастя постає питання про розмежування цих складових, які досить часто змішувались та накладались одне на одне в текстах барокових мислителів.

Так, щастя в цей період сприймалося здебільшого з погляду церковного морально-етичного вчення. В свою чергу, Церква стверджувала непевність земного щастя порівняно з майбутнім небесним блаженством. Однак, земне щастя також знайшло своє відображення в морально-аксіологічній парадигмі тієї епохи. Церковні мислителі в своїх повчаннях надавали рекомендації щодо досягнення щасливого життя з одночасним збереженням статусу доброго християнина та надії на Царство небесне. Дана стаття буде присвячена проблемі тлумачення українськими бароковими мислителями благословенного земного життя людини під божественною опікою, як складової феліцитарного концепту.

Метою цієї розвідки є дослідження особливостей уявлень про благословенне життя як вид щастя у спадщині українських церковних мислителів епохи бароко.

В якості основного джерела для аналізу нами було обрано рукописні та друковані проповіді Антонія Радивилівського з його збірок «Вінець Христов...» та «Огородок Марії Богородиці...». Для порівняльного аналізу будуть використані тексти Інокентія Гізеля та Іоанікія Галятівського з якими проповідника пов'язує життєвий шлях та спільна «могилянська» традиція.

Одним з понять яке досить часто вживається Антонієм Радивилівським як окремо, так і поруч із щастям, а також в якості його замітника, для позначення щасливої людини «під божою опікоюю» є «благословенність». Щастя та благословенність можуть використовуватись поруч для подовження ритричного ряду: «О щасливые! О благословенные!» [8, арк. 517 зв.], «О щаслившій, о благословеншій есте над Агглов мізерный чоловіче!» [11, арк. 143 зв.]. Часом вони використовуються проповідником в різних аспектах, як власне стан щасливості та його причина – Божа опіка: «О якъ за щасливыхъ й за благословенныхъ себе почитали бысмо. Гды бы нась... моць... Благодати Духа святого порушила! абысмо погорівши водою роскошей... сего світа; всімъ сердцемъ нашимъ, прагнули Воды Благодати Духа святого...» [8, арк. 40]. Так чи інакше щасливість та благословенність пов'язані в текстах Антонія Радивилівського, для якого благословенність виступає синонімом щастя, його причиною та видом.

Благословенною є віруюча людина яка пам'ятає про «Христову жертву» та має інші християнські цноти: «Знаки Ранъ Христовыхъ суть то правдивого Воскресеніяего свідителіе, побіды знаменіе, прославленного тіла оздоба, избавленія нашего гасло, гріха ціна й откупъ... О щасливыи! О благословенный естесмо, если часто на тые знаменія позираем сердца нашего очима! з них албовімъ вытекаеть намъ все добро Небесное...» [8, арк. 13 зв.].

Така людина взорється на святих, є смиренною та вдячною Богу за блага, які супроводжують її життя: О щасливый! О благословенный той чоловік! который наслідуючи Іоана Предтечу: [любовь его люде выносятъ зъ Родовитости, зъ Премудрости, зъ стобливого живота, зъ щастя й богатства,] Христу Спасителю своєму... (все те приписує – В.С.) [11, арк. 522]. Як видно з даного фрагменту, щастя-благословенність супроводжується різними благами (сім'я, мудрість, моральні чесноти, багатства, щастя-фортуна тощо), що вписується в загальний образ земного благополуччя. В іншому місці проповідник пише про смиренність та чесноту, як характеристику щастя-благословенності: «Щасливый й благословенный той, которого животь высокої а духъ смиренный» [10, с. 306].

Благословенність ґрунтується на пізнанні істин Віри, що асоціюється у проповідника з початком всякої мудрості: «барзо есть потребное християномъ Пренасвятійшей Троицы познане: поневажъ Науки нашей, й Віры есть головою, причиною, й початкомъ вічної щасливости й благословенія» [10, с. 132].

Благословенна Богом людина, яка володіє моральними чеснотами, знаходиться під особливою опікою вищих сил, тож її супроводжує успіх у всіх справах і сам успіх обертається їй на добро «удастся на службу до якого двору (справедливий та любячий Бога чоловік – В. С.)... ано ему так добре й все идет пожитечно... Зостанеть справедливый человекъ (что ся ткнет стану дховнаго) Архіереємъ, Іереємъ Учителемъ, алит добре, й то ему пожитечно; зостанет человекъ справедливый й Бога любячий (что ся ткнет стану свецкого) Црем, Княземъ, Каштеляномъ, Гетманомъ, Паномъ великим, алит добре, й то ему барзо пожитечно; Зостанет кто з любячих Бога, Войтом, Бурмистромъ, Райцею, Лавником, алит добре, й то ему барзо пожитечно» [9, с. 675].

Людина, що перебуває під божественною опікою знаходиться в безпеці і їй ніщо не може зашкодити: «Щасливый заисте той чоловік, которого Богъ въ опатрности своей маеть... Такому бовімъ чоловіку на світі нічого противного шкодити не можеть» [10, с. 251].

Окрім успішності в громадському житті та кар'єрних потугах, благословенна

людина щаслива і в сімейному житті. Щодо «сімейного щастя» Антоній Радивилівський висловлюється досить обережно, адже відповідно до церковної доктрини шлюб є поступкою людській природі, тож не може сприйматися як беззастережне благо. Сам шлюб є джерелом для неспокою, тож ризикований з огляду на прагнення християнина до спокійного життя – «жену поьяль, а той товаришь есть такій, которому выгоды потреба, бо хочай мало ему не подмысль, то заразъ до гнѣву, до свару...» [8, арк. 346 зв.].

Однак, Антоній Радивилівський визнає, що щасливе сімейне життя можливе (хоч і не без «криз») «Правдять, коли кто натрафилъ на жену добрую, то якожь такожь, (хоча й не без клопоту на семь світі бѣваєть,) можетъ себе за щасливого почитати, бо жена разумива, вінец мужу своєму» [9, с. 992]. Шлюб благословенної Богом людини характеризується любов'ю й може вважатися щасливим: «О щасливый! о благословенный доме! въ которомъ мужъ з жною жиеть въ любви. о благословенное таковыхъ мешкане! бо не сами едины, але зь самымъ мешкають Богомъ» [10, с. 1123].

Благословенна людина, окрім успішності та сімейного благополуччя може володіти достатнім для ведення пристойного життя обсягом матеріальних благ. Антоній Радивилівський вважає, що людина може заслужити земні блага поруч з небесними: «на ласку Божую заслужити ся можемъ, поневажь таковыми жертвами угаждаетъ Богъ. а заслужившия, з того его Божого скарбцу... что разъ тутъ на земли болшій добра дочасныи беручи, й вічныхъ в Небі браня годнымися станемъ» [10, с. 638].

Проповідник зараховує до земних благ благословенної щасливості: «богатства, чести й слава... пієнкность// ...долгій й здоровый животь,... насыщеніє,... напитокъ,... музыка,... премудрость...» [8, арк. 67 зв.–68]. Кожна людина отримує тільки благ скільки потребує відповідно до свого становища: «ведлугъ потребности каждого зособна стану й повинности ихъ» [10, с. 343]. Як видно з даного переліку, до цих благ, окрім честі, слави, задоволень, здоров'я, краси, мудрості потрапляє ще й багатство. Отже ці блага не є чимось обов'язково негативним.

Матеріальні блага не несуть душевної шкоди тим «которые богатствъ себѣ отъ Бога даныхъ užívають, на вспоможене ближнихъ своихъ, на пропитае убогихъ людей, на розныє ялмужны...» [8, арк. 66]. Таким чином, матеріальні блага для благословенних людей виступають засобом для чинення добрих справ, а отже сприяють їх спасінню.

Матеріальний достаток набуває у міркуваннях проповідника морального значення, хоча Антоній Радивилівський не приймає протестантський погляд на багатство як ознаку пасіння. Так, він пише, що «щасте дочасное есть знаком осужденія, нещасте зась есть знаком спасенія» [9, с. 517]. В іншому місці Антоній Радивилівський пише: «Которыи зась жадныхъ бѣдъ на сем світі не дознавають, але завше живуть щасливе; знакъ певный вічного ихъ осужденія» [8, арк. 173]. Далі проповідник розвиває думку про те, що ті хто терпить на землі муки та утиски передбачені Богом до спасіння – «але которые предвѣчне назначены суть до спасенія, тые на семь світі бѣдами й розными утрапленіяи стиснены бывають» [8, арк. 173].

Благословення та щастя дарується Богом за праведне життя не тільки окремим людям, а й цілим народам. Так, Антоній Радивилівський називає український народ щасливим та благословенним, адже він має істинну Віру та святих покровителів, зокрема апостола Андрія [10, с. 663–664].

Натомість за гріхи народу або окремих його представників Бог карає його нещастями: війнами, хворобами, неврожаями та іншими катаклізмами. Як приклад, Антоній Радивилівський згадує іудейський народ, що благоденствував коли був у статусі божого та дотримувався Його заповідей. Проповідник пише, що іудейський народ «коли исполняль Волю Божую, колися выстерегаль гріхові,

дознаваль розгныхъ от Бога добродійствъ; на войні относиль звіязтва над неприятелими, в дому жиючи вшелякой в кождыхъ рїчахъ дознаваль щасливости. Зъ Виноградовъ, садовъ, обфитые збираль плоды, зъ поля обфитые й богатые урожаи, въ скотахъ розныхъ значное мїваль розмножене; Неба ку собі дознаваль ласкавого, коли потребоваль дожчъ, давало, коли потребоваль погоды, давало, коли потрібоваль вітру поволного, давало, не ускаржался на жадную хоробу... ово згола въ вшелякомъ опльваль щастію» [8, арк. 52]. Після того як збільшилися гріхи іудеїв на їх народ впали різні нещастя, пише далі Антоній Радивилівський.

Так само проповідник трактує причину нещасть українського народу у сер. – 2 пол. XVII ст. – «Чтось теперъ почасті подобнаго и намъ оказується на земли, Гды албо вїмъ Бгъ Вседержитель за гріхи наши Которыми щоразъ Маестать Єго Бжїй уражаємъ и до гнїву єго побужаємъ, якъ срогими вітрами неприятелими Креста Христова замыслиль насъ карати, Гды (мовлю) презъ нихъ нїбы презъ острые й барзо прикрые вітры постановиль землю нашу, и все що на ней єсть. яко то древа, скоты, выгубити» [9, с. 1497].

Відповідно, світська та церковна влада мають дбати про загальне щастя викорінюючи гріхи серед своїх підлеглих, адже боже благословення є заперукою загального блага. Сумлінне виконання можновладцями їх призначення нагороджується на небесах вічним щастям [10, с. 274].

Таким чином, Антоній Радивилівський передає у християнізованому вигляді ренесансну ідею загального блага, що подається у вигляді божого благословення, яке належить праведному народу та якого позбавлені грішники. На владу покладається відповідальність за гріхи підлеглих та піклування про суспільне щастя.

Стосовно щасливої благословенності християнина під час земного життя Інокентій Гізель та Іоанікій Галятовський висловлюються дещо скупіше, ніж Антоній Радивилівський. Певна «неувага» Гізеля до цього аспекту щастя пояснюється характером його трактату, адже «Мир з Богом чоловіку» зосереджується в основному на гріхах, а не на описі життя праведної людини. Звертає увагу мислитель й на небесне блаженство «вічне щастя» [4, с. 517]. Однак, в його творчості є певні міркування про те як людині зберегти надію на спасіння, не відмовляючись від земного («дочасного») щастя.

Натомість Галятовський звертає на це питання дещо більше уваги. Так, він описує щасливе життя біблійних персонажів під божою опікою, що супроводжується матеріальним достатком: «добрымъ людемъ дасть Богъ ласку свою великую, а злымъ людемъ не дасть такой ласки. Миль ласку Божую Исаакъ, патріарха старозаконный, въ всемъ ему Богъ длагословиль, щастиль и даваль все, чого онъ жадаль. Даль ему достатокъ збожа, овецъ и вшелякого багатства» [2, с. 130]. Боже благословення є причиною земного благополуччя, що виражається в «вшелякихъ добрахъ дочасныхъ», які загалом оцінюються Галятовським позитивно і яких він бажає своїм покровителям [2, с. 58]. Справедливо здобуті блага допомагають людині досягти спасіння за умови їх правильного використання [2, с. 146]. Інокентій Гізель пише, що людині потрібно мати певний матеріальний достаток для підтримки гідного життя відповідно до свого суспільного становища [3, с. 347–348].

Також, до ознак щасливості належить тривалість життя, після якого має наступити небесне блаженство: «жебы по долгихъ и щасливыхъ літехъ души вашї Христос, вызувши з шаты шпетной, зъ тіла смертелного, потымъ...» [2, с. 190] (нагородив Царствомъ Небесним – В.С.). Отже, в текстах Галятовського відображаються вже окреслені риси земного життя благословенної людини.

Значно ширше обидва мислителі висловлюються про благословенність народів. Іоанікій Галятовський в своїх проповідях пише про щасливість народів та мінливість цього щастя: «на світі панства, князства, царства, кролевства и всі

люде крушаться, псууются, отмінюються, сегодня пантво якоє потужное и славноє, а завтра потуга й слава его оть непріятелей его подтоптана» [2, с. 67]. Втрата щастя народом відбувається через його гріховність [2, с. 102].

Інокентій Гізель також зазначає, що народ може бути благословенним та втрачати цю благословенність за гріхи, але значну увагу він звертає на зв'язок благословенності влади з благословенністю народу [3, арк. 8 зв.]. Ознаками благословенного життя народу є традиційний набір благ: мир, спокій, радість, багатство [3, арк. 8 зв.]. Влада (церковна та світська), що переймається загальним благом несе відповідальність за успішність своєї діяльності перед Богом. Таким чином, в тексті Гізеля міркування про благословенність народу набуває не тільки морально-дидактичного, а й ідеологічного характеру, стверджуючи благословенність народу під благословенною владою.

Водночас, отримання божого благословення не є пасивним. Так, Гізель висловлюється проти ідеї про наперед визначення [3, с. 654] та пише про заслуженість благословення: «Видимь яко й он за свои труды особное от Господа пріємлетъ Благословеніе» [3, арк. 7 зв.]. Про необхідність праці для отримання благополуччя пише Галятовський, який вважає, що працююча людина перебуває під захистом Бога, тож її душі нічого не загрожує: «Которыи зась люде працюють, якую речь добрую чиняють, на тыхъ непріятелі душныи не сміють воєвати» [2, с. 205].

Виходячи з вищезгаданого, благословенність, як вид «земного» щастя знаходить повноцінне висвітлення в спадщині Антонія Радивилівського, Інокентія Гізеля та Іоанікія Галятовського. На формування їх уявлень про щасливе земне життя людини вплинула християнізована етика епікурейства, що знайшла відображення в ренесансній традиції. Атрибутами земного життя благословенної людини є значна тривалість, забезпеченість матеріальними благами, сімейний затишок, спокій та ін. Благословенність народів пов'язується мислителями не тільки з їх благочестям, але й з особливостями морального стану представників влади, яка оголошується відповідальною за долю підданих.

Разом з тим мислителі відмежовуються від кальвіністського бачення земного щастя як ознаки спасенності, стверджуючи, що воно може бути ознакою приречення людини до загибелі, оскільки здатне збити з істинного шляху. Щастя-благословенність не надається людині Богом беззастережно, запорукою його отримання є дотримання православної віри та заслуги, що виражаються в зусиллях людини в напрямку отримання благ та добрих справах.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Воркачев С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2004. – 192 с.
2. Галятовський І. Ключ розуміння / підгот. І. П. Чепіга. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 53–238.
3. Гізель І. Мир с Богом чоловіку. – К., 1669. – 674 с.
4. Гізель І. Наука о тайні святого покаянія // Гізель І. Вибрані твори в 3-х томах. – Київ – Львів: Свічадо, 2012. – Т. 1. – С. 477–542.
5. Довга Л. М. Система цінностей в українській культурі XVII століття : монографія. – Київ – Львів: Свічадо, 2012. – 344 с.
6. Йосипенко С. Л. До витоків української модерності: Українська ранньомодерна духовна культура в європейському контексті. – К.: Український Центр духовної культури, 2008. – 392с.
7. Корзо М. А. Образ человека в проповеди XVII века. – М.: ИФРАН, 1999. – 190 с.
8. Радивилівський А. «Вінець Христов...». – К., 1688. – 544 арк.
9. Радивилівський А. «Вінець Христов...». рукопис, І.Р. ЦНБУ ім. В. І. Вернадського. – П. Ник м. П. 560 т. 2. – 1615 с.
10. Радивилівський А. «Огородок...». – К, 1676. – 1128 с.
11. Радивилівський А. «Огородок...». рукопис. – Книга 1. – І. Р. ЦНБУ ім. В. І. Вернадського. – П. Ник. М. П. 560 т.1. кн.1. – 955 арк.

12. Татаркевич В. О счастье и совершенстве человека. – М.: Прогресс, 1981. – 368 с.
13. Яковенко Н. У пошуках Нового неба: Життя і тексти Йоаникія Галятовського. – Київ: Лауріус; Критика, 2017. – 704 с.
14. McMahon, Darrin. A. History of Happiness. – New York: Grove Press, 2006. – 544 p.

REFERENCES:

1. Vorkachev S. G. Schast'e kak lingvokul'turnyy kontsept [Happiness as a linguocultural concept]. – М.: ITDGK «Gnosis», 2004. – 192 s.
2. Haliatovskiy I. Kliuch rozuminnia [Key understanding] / pidhot. I. P. Chepiha. – К.: Naukova dumka, 1985. – S. 53–238.
3. Hizel I. Myr s Bohom choloviku [Peace with God to man]. – К., 1669. – 674 s.
4. Hizel I. Nauka o taini sviatoho pokaianniia [The Science of the mystery of Holy repentance] // Hizel I. Vybrani tvory v 3-kh tomakh. – Kyiv – Lviv: Svichado, 2012. – Т. 1. – S. 477–542.
5. Dovha L. M. Systema tsinnosti v ukrainskii kulturi XVII stolittia : monohrafiia [The System of values in Ukrainian culture of the XVII century]. – Kyiv – Lviv: Svichado, 2012. – 344 s.
6. Yosypenko S. L. Do vytokiv ukrainskoi modernosti: Ukrainska rannomoderna dukhovna kultura v yevropeiskomu konteksti [To the origins of Ukrainian modernity: ranelanda Ukrainian spiritual culture in the European context]. – К.: Ukrainskyi Tsentр dukhovnoi kultury, 2008. – 392s.
7. Korzo M. A. Obraz cheloveka v propovedi XVII veka [The Image of man in the sermons of the seventeenth century]. – М.: IFRAN, 1999. – 190 s.
8. Radyvylovskiy A. «Vinets Khrystov...» [«The Crown Of Christ...»]. – К., 1688. – 544 ark.
9. Radyvylovskiy A. «Vinets Khrystov...». rukopys [«The Crown Of Christ...». the manuscript], I. R. TsNBU im. V. I. Vernadskoho. – P. Nyk m. P. 560 t. 2. – 1615 s.
10. Radyvylovskiy A. «Ohorodok...» [«Ogorodok...»]. – К, 1676. – 1128 s.
11. Radyvylovskiy A. «Ohorodok...». rukopys [«Ogorodok...». manuscript]. – Knyha 1. – I. R. TsNBU im. V. I. Vernadskoho. – P. Nyk. M. P. 560 t.1. kn.1. – 955 ark.
12. Tatarkeвич V. O schast'e i sovershenstve cheloveka [About the happiness and perfection of man]. – М.: Progress, 1981. – 368 s.
13. Yakovenko N. U poshukakh Novoho neba: Zhyttia i teksty Yoanykiia Galiatovskoho [In search of a New the sky: the Life and lyrics of Jaanika Ulatowska]. – Kyiv: Laurus; Krytyka, 2017. – 704 s.
14. McMahon, Darrin. A. History of Happiness. – New York: Grove Press, 2006. – 544 p.

Спивак В. В., кандидат философских наук, докторант Национальной музыкальной академии Украины имени П. И. Чайковского (Киев, Украина), E-mail: vova3006@ukr.net

Благословенная жизнь как составляющая счастья в творчестве отечественных мыслителей эпохи барокко.

Аннотация. Стаття посвящена исследованию представлений о благословенной жизни как составляющей представлений о счастье в украинской духовной культуре эпохи барокко. Проанализированы толкование представлений о счастливой земной жизни христианина в наследии Антония Радивиловского в сравнении с наследием Иннокентия Гизеля и Йоаникія Галятовського. Делается вывод о наличии в отечественной философской культуре влияния античных и ренессансных представлений о счастливой жизни. Признаками земного счастья христианина признаются: владение земными благами, материальным и семейным благополучием, социальным успехом, долголетием, которые сопровождаются нравственным благочестием субъекта.

Ключевые слова: история философии, украинская философия, барокко, проповедь, счастье.

Spivak V., PhD in philosophical sciences, doctoral student of the National music Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky (Kyiv, Ukraine), E-mail: vova3006@ukr.net

Blessed life as a component of happiness in the work of the domestic thinkers of the Baroque era.

Abstract. The article is devoted to the study of representations of blessed life as a component of ideas about happiness in the Ukrainian spiritual culture of the Baroque era. The author analyzes the interpretation of representations about the happy life of a Christian in the legacy

of Anthony Radivilovsky compared with the legacy of Innocent Gisel and Ioanikii Galyatovsky.

Methodological framework of the research are general scientific methods of analysis and synthesis, contextual and genetic approaches, hermeneutic method. For the first time, the vision of Ukrainian Church thinkers of the baroque epoch about blessed life as a type of happiness was researched, taking as an example a texts of Antony Radivilovskiy, Innocent Gisel and Ioanikii Galyatovsky.

The conclusion is drawn about the presence in the native philosophical culture of the powerful influence of ancient and Renaissance ideas about a happy life. Signs of earthly happiness of a Christian are recognized: possession of earthly goods, material wealth, social success, family well-being, longevity, which are accompanied by moral piety of the subject.

Such happiness serves as a reward for integrity and is built up by its own work, as well as by the joint efforts of citizens for the common good. That is, it combines an objective choice for happiness and a subjective merit for the higher forces for which the award is given.

At the same time, Ukrainian thinkers are separated from the Calvinistic vision of earthly happiness as signs of salvation, noting that it can be a sign of human predestination to death, since it is capable of knocking down from the true path.

Keywords: *history of philosophy, Ukrainian philosophy, baroque, sermon, happiness.*

УДК 314.74:316.32

Коваленко О. В.,

аспірантка кафедри філософії

Житомирського державного університету

(Житомир, Україна), E-mail: koval3a1@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ТРАНЗИТИВНОСТІ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. *На основі аналізу західної і вітчизняної літератури виділені парадигмальні підходи до аналізу міграційних процесів в умовах транзитивності сучасного соціуму. Обґрунтовано, що до концептуальних підходів у розумінні феномена міграції належать економічний, політологічний, глобалізаційний та ін. Особлива увага зосереджена на аналізі міждисциплінарного комплексного підходу, в межах якого було синтезовано методологічні підходи і понятійно-категоріальний апарат різних наукових дисциплін.*

Ключові слова: *міграція, міграційні процеси, міграційні теорії, транзитивність, глобалізація.*

Актуальність дослідження. В умовах транзитивності сучасного глобалізованого світу посилення міграційних процесів стало однією з визначальних характеристик його нестабільності і мінливості. Через посилення диспропорцій у розвитку різних країн світу, зростання міжнародних, міжетнічних, міжрелігійних конфліктів, локальних воєн, наростання рівня тероризму й екстремізму, зростання загрози природних і екологічних катаклізмів проблема міграції набула характеру комплексності й універсальності. Міграційна проблема охопила практично усі сфери буттєвості сучасної людини, вона чітко простежується в економічній, політичній, релігійній, правовій, освітній сферах соціального буття. Як одна з важливих форм соціальних комунікацій міграція в сучасній соціально-філософській парадигмі цілком обґрунтовано вважається одним з факторів «м'якої» безпеки у глобалізованому світі, який часто дозволяє уникнути гуманітарних катастроф. При цьому у різні періоди розвитку людської цивілізації найпоширенішими причинами міграції було прагнення її суб'єктів подолати безробіття, підвищити свій життєвий рівень, уникнути військових конфліктів, возз'єднатися з родиною, отримати високий рівень освітніх послуг та ін.

Актуальність дослідження міграційних процесів у контексті глобалізації зумовлюється й тим, що за наявності значної кількості досліджень вказаної проблематики, вони залишаються поза межами системного аналізу. У науковій